

درسنامه علم صرف

«ویراسته جدید»

www.ketab.ir

سید حمید جزایری

جزایری، سیدحمید، ۱۳۴۲ -

درسنامه علم صرف/سیدحمید جزایری.

[ویراست ؟]

قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۳.

۴۷۰ ص.: جدول.

مسلل ۶۵۱: ۵-۶۷-۶۸۱۷-۶۰۰-۹۷۸

فیفا

در ویراست قبلی کتاب حاضر مولفان سیدحمید جزایری، فرامرز علیزاده بوده است.

زبان عربی -- صرف

حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر

۱۳۹۳ ۴۳۴/ج۱۳۱/PJ۶

۴۹۲/۷۵

۳۶۰-۳۳۲

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

نام کتاب: درسنامه علم صرف
نویسنده: سیدحمید جزایری
تهیه و تنظیم: معاونت آموزش/مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
حروفچینی و صفحه آرایی: واحد نشر / مدیریت متون
ناشر: مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران)
چاپخانه: نگارش
نوبت چاپ: اول - پاییز ۹۳
شمارگان: ۱۳۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال
تعداد صفحه و قطع: ۴۷۰ صفحه/ وزیری

شابک: ۵-۶۷-۶۸۱۷-۶۰۰-۹۷۸

آدرس: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

۳۰۰۰۲۱۴۴۴۰ ۰۲۵ - ۳۲۱۴۴۴۰۰

Hajar@whc.ir - www.Hajar.whc.ir

فهرست مطالب

۱۶	الف: اهداف آموزشی درس
۱۶	ب: متن اصلی درس
۱۷	ج: نگاهی به کتب دیگر
۱۷	د: پرسش و پاسخ
۱۷	ه: پژوهش
۱۸	د: لغت نامه
۲۵	درس اول: علم صرف
۲۵	تعریف علم صرف
۲۶	فایده علم صرف
۲۶	موضوع علم صرف
۲۶	تعریف کلمه
۲۶	اقسام کلمه
۳۰	درس دوم: بناء و ساختمان کلمه
۳۰	مقدمه
۳۰	حروف اصلی و زاید
۳۰	بناء و ساختمان اسم
۳۱	بناء و ساختمان فعل
۳۴	درس سوم: وزن (۱)
۳۴	مقدمه
۳۴	قواعد وزن
۳۷	درس چهارم: سالم و غیر سالم
۴۳	بخش فعل
۴۵	درس پنجم: فعل

۴۵	مقدمه
۴۶	صیغه های فعل
۴۷	اصل فعل
۴۸	لازم و متعدی
۴۸	معلوم و مجهول
۵۰	درس ششم: ماضی معلوم (۱)
۵۰	مقدمه
۵۰	کیفیت ساخت صیغه ها
۵۶	درس هفتم: ماضی معلوم (۲)
۵۶	مقدمه
۵۶	تعریف ضمیر
۵۹	درس هشتم: مضارع معلوم (۱)
۵۹	کیفیت ساخت صیغه ها
۶۵	درس نهم: مضارع معلوم (۲)
۶۵	مقدمه
۶۶	بایه های ثلاثی مجرد
۶۸	درس دهم: امر معلوم
۶۹	ضمایر
۷۴	درس یازدهم: فعل مجهول (۱)
۷۴	مقدمه
۷۴	ماضی مجهول
۷۵	مضارع مجهول
۷۵	امر مجهول
۷۸	درس دوازدهم: فعل مجهول (۲)
۷۸	مجهول فعل لازم
۷۹	ضمایر

۸۶.....	درس سیزدهم: مضاعف
۸۷.....	ادغام واجب
۸۷.....	ادغام ممتنع
۸۸.....	ادغام جایز
۹۰.....	درس چهاردهم: ادغام (۲)
۹۰.....	مقدمه
۹۰.....	ادغام در فعل ماضی
۹۱.....	ادغام در فعل مضارع
۹۲.....	ادغام در فعل امر و مضارع مجزوم
۹۶.....	درس پانزدهم: مهموز
۹۶.....	تخفیف قلبی واجب
۹۷.....	تخفیف قلبی جایز
۹۷.....	تخفیف حذفی واجب
۹۸.....	تخفیف حذفی جایز
۱۰۲.....	درس شانزدهم: کتابت همزه
۱۰۵.....	درس هفدهم: معتلات (۱)
۱۰۵.....	مقدمه
۱۰۵.....	انواع اعلال
۱۰۸.....	درس هجدهم: معتلات (۲)
۱۱۷.....	درس نوزدهم: معتلات (۳)
۱۲۱.....	درس بیستم: معتلات (۴)
۱۲۱.....	مقدمه
۱۳۰.....	درس بیست و یکم: معتلات (۵)
۱۳۴.....	درس بیست و دوم: معتلات (۶)
۱۳۴.....	مقدمه

درس بیست و سوم: معتلات (۷).....	۱۴۳
درس بیست و چهارم: هدف شناسی قواعد اعلال (۱).....	۱۴۹
درس بیست و پنجم: هدف شناسی قواعد اعلال (۲).....	۱۵۲
تکمله:	۱۵۵
درس بیست و ششم: وزن (۲).....	۱۵۸
درس بیست و هفتم: حالات فعل (۱).....	۱۶۱
مقدمه.....	۱۶۱
حالات فعل ماضی	۱۶۲
درس بیست و هشتم: حالات فعل (۲).....	۱۶۶
مقدمه.....	۱۶۶
حالت اول: مضارع حال و استقبال.....	۱۶۷
حالت دوم: مضارع منفی.....	۱۶۷
حالت سوم: مضارع استفهامی.....	۱۶۷
حالت چهارم: مضارع منصوب و مجزوم.....	۱۶۸
صرف صیغه ها:.....	۱۶۸
صرف صیغه ها:.....	۱۶۹
درس بیست و نهم: حالات فعل (۳).....	۱۷۴
حالت پنجم: مضارع مؤکد.....	۱۷۴
تغییرات لفظی فعل مؤکد (سالم).....	۱۷۵
درس سی ام: حالات فعل (۳).....	۱۸۰
درس سی و یکم: ثلاثی مزید (۱).....	۱۸۷
مقدمه.....	۱۸۷
فرق های ثلاثی مجرد با ثلاثی مزید:.....	۱۸۸
ابواب مشهور ثلاثی مزید.....	۱۸۸
درس سی و دوم: ثلاثی مزید (۲).....	۱۹۲

۱۹۴	درس سی و سوم: باب افعال (۱)
۲۰۱	درس سی و چهارم: باب افعال (۲)
۲۰۱	مقدمه
۲۰۱	معانی باب افعال:
۲۰۸	درس سی و پنجم: باب تفعیل
۲۱۰	معانی باب تفعیل:
۲۱۷	درس سی و ششم: باب مفاعلة
۲۱۹	معانی باب مفاعلة:
۲۲۳	درس سی و هفتم: باب تفاعل
۲۲۶	معانی باب تفاعل:
۲۳۱	درس سی و هشتم: باب تَعْمَل
۲۳۴	معانی باب تَعْمَل
۲۳۸	درس سی و نهم: باب افتعال (۱)
۲۴۴	درس چهلیم: باب افتعال (۲)
۲۴۴	مقدمه
۲۴۶	معانی باب افتعال
۲۵۱	درس چهل و یکم: باب انفعال
۲۵۳	معانی باب انفعال
۲۵۵	درس چهل و دوم: باب اِفعال و اِعیال
۲۵۹	درس چهل و سوم: باب استفعال
۲۶۲	معانی باب استفعال
۲۶۷	درس چهل و چهارم: رباعی
۲۶۷	رباعی مجرد
۲۶۸	رباعی مزید فیه

- معنای باب تَفَعَّل ۲۶۸
- معنای باب اِفْعَلَال ۲۶۹
- معنای باب اِفْعِلَال ۲۷۰
- درس چهل و پنجم: فعل صناعی ۲۷۳
- درس چهل و ششم: فعل غیرمتصرف ۲۷۶
- درس چهل و هفتم: معاجم لغوی ۲۸۲
- بخش اسم ۲۹۰
- درس چهل و هشتم: تقسیمات اسم و قواعد اعلال آن ۲۹۲
- سالم و غیر سالم ۲۹۳
- قواعد اعلال خاص اسم ۲۹۴
- درس چهل و نهم: تقسیمات اسم ۳۰۰
- درس پنجاهم: تقسیمات اسم ۳۰۵
- درس پنجاه و یکم: تقسیمات اسم ۳۰۹
- اقسام مصدر ۳۱۰
- درس پنجاه و دوم: تقسیمات اسم ۳۱۴
- درس پنجاه و سوم: تقسیمات اسم ۳۲۰
- مؤنث بر دو قسم است: ۳۲۲
- مؤنث لفظی و معنوی ۳۲۳
- درس پنجاه و چهارم: تقسیمات اسم ۳۲۶
- مفرد: ۳۲۶
- مثنی: ۳۲۶
- کیفیت ساختن مثنی ۳۲۷
- درس پنجاه و پنجم: تقسیمات اسم ۳۳۲
- جمع: ۳۳۲
- جمع سالم: ۳۳۲

۳۳۹.....	درس پنجاه و ششم: تقسیمات اسم
۳۴۷.....	درس پنجاه و هفتم: تقسیمات اسم
۳۴۸.....	قواعد تصغیر
۳۵۲.....	درس پنجاه و هشتم: تقسیمات اسم
۳۵۶.....	درس پنجاه و نهم: تقسیمات اسم
۳۵۶.....	قواعد نسبت
۳۵۶.....	موارد حذف آخر کلمه:
۳۵۷.....	تبصره
۳۵۸.....	تبصره:
۳۵۹.....	تبصره:
۳۶۱.....	درس شصتم: تقسیمات اسم
۳۶۱.....	موارد حذف ماقبل آخر کلمه:
۳۶۲.....	قواعد دیگر نسبت
۳۶۶.....	درس شصت و یکم: تقسیمات اسم
۳۶۷.....	اسم فاعل:
۳۶۷.....	طریقه ساخت اسم فاعل:
۳۶۷.....	صرف اسم فاعل و ضمایر آن:
۳۷۲.....	درس شصت و دوم: تقسیمات اسم
۳۷۲.....	اسم مبالغه:
۳۷۲.....	اوزان اسم مبالغه:
۳۷۳.....	صرف صیغه ها و ضمایر آن:
۳۷۳.....	صفت مشبّهه:
۳۷۳.....	طریقه ساخت صفت مشبّهه:
۳۷۵.....	صرف صفت مشبّهه و ضمایر آن:
۳۷۹.....	درس شصت و سوم: تقسیمات اسم
۳۷۹.....	اسم مفعول:

۳۸۳.....	درس شصت و چهارم: تقسیمات اسم
۳۸۳.....	اسم تفضیل:
۳۸۷.....	درس شصت و پنجم: تقسیمات اسم
۳۸۷.....	اسم زمان و مکان:
۳۹۱.....	درس شصت و ششم: تقسیمات اسم
۳۹۱.....	اسم آلت:
۳۹۲.....	تکمله:
۳۹۵.....	درس شصت و هفتم: تقسیمات اسم
۳۹۵.....	اسم معارف:
۳۹۶.....	علم:
۳۹۹.....	درس شصت و هشتم: تقسیمات اسم
۳۹۹.....	ضمیر:
۴۰۵.....	درس شصت و نهم: تقسیمات اسم
۴۰۵.....	اسم اشاره:
۴۰۹.....	درس هفتادم: تقسیمات اسم
۴۰۹.....	اسم موصول:
۴۱۳.....	درس هفتاد و یکم: تقسیمات اسم
۴۱۳.....	معرفه به «ال»:
۴۱۸.....	درس هفتاد و دوم: تقسیمات اسم
۴۱۸.....	معرفه به اضافه:
۴۱۹.....	منادای نکره مقصوده:
۴۲۲.....	فهرست منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

حوزه‌های علمیه شیعه وارث میراث ماندگار علوم و معارف اهل بیت علیهم‌السلام و پاسدار حریم و کیان شریعت و عقاید اسلامی‌اند. این رسالت خطیر، مسؤولیت عالمان دین‌باور را در عرصه تعلیم و تربیت، چند برابر کرده است. دغدغه‌های همیشگی عالمان متعهد و طلاب و فضلاء دلسوز نسبت به اصلاح و غنابخشی کمی و کیفی شیوه‌ها، متون و الگوهای آموزشی، در راستای بالندگی، پویایی و کارآمدی نظام آموزشی حوزه، ضرورت بازنگری و اصلاح و تدوین متون بدیع و کارآمد را مورد تأکید قرار می‌دهد.

منزلت و رفعت جایگاه متون درسی در حوزه‌ها و بهره‌مندی از تراث گران‌سنگ و ذخایر ارزشمند متون قویم از صلحای سلم و واثق و اعتبار مؤلفان آنها ایجاب می‌کند که در اصلاح و تدوین متون درسی، اهتمام و دقت و تأمل شایسته مبذول شود. همچنین دگرگونی و تحول در گرایش‌ها، نیازها، انتظارات، شیوه‌ها و الگوهای تعلیم و تربیت، مسؤولیت متولیان و متصدیان امر آموزش و پژوهش و برنامه‌ریزی درسی را در حوزه افزون می‌سازد تا به صورت مستمر با ارائه روش‌ها و قالب‌های بدیع و با ارتقای محتوا به اصلاح و تدوین متون درسی، همت گمارند.

از این رو مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران بر اساس ضرورت‌ها و نیازهای یاد شده، به اصلاح و تدوین متون درسی اقدام و ده‌ها جلد کتاب درسی را طراحی، تدوین و منتشر کرده است. در این فرایند سعی شده که با حفظ اصالت و غنای محتوایی گنجینه‌های ارزشمند بر جای مانده از عالمان گذشته، با کاربرست تکنولوژی آموزشی و مراعات اصول، معیارها و الگوهای جدید، متونی متناسب با

اهداف خود، در چارچوب برنامه‌ها و سرفصل‌های مصوب و سطح علمی و انتظارات فراگیران ارائه کند.

پیمودن این مسیر بلند و طولانی، به مساعدت و حمایت همه جانبه استادان، صاحب‌نظران، مدیران و طلاب معزز نیازمند است که با ارائه پیشنهادها، نقدها و دیدگاه‌هایشان از طریق رایانامه (Motoon@whc.ir) ما را در بهبود بخشی و طی نمودن درست و صحیح این مسیر صعب و دشوار یاری دهند.

در اینجا فرصت را غنیمت می‌شماریم و از تمامی دست‌اندرکاران این طرح سترگ، به ویژه مؤلفان محترم جناب حجج الاسلام والمسلمین جزایری و فرامرز علیزاده، کارشناسان، ناظران، مترجمان و ناشران که ارزایی علمی این کتاب را بر عهده گرفته‌اند، مدیریت محترم تهیه و تدوین متون و منابع درسی، قدردانی می‌کنیم و تلاش خالصانه آنان را ارج می‌نهمیم.

بِعَوْنِ اللَّهِ تَعَالَى وَعَلَيْهِ التَّكْلَانِ

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

معاونت آموزش